

УДК 811.111'36(091)

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕМЕНТАРНОГО РЕЧЕННЯ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Тугай О. М.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті схарактеризовано особливості реченнєвих комплементів дієслів волевиявлення в ранньомовноанглійській мові. У дослідженні з'ясовано гіпотактичні відношення між суперординарним та додатковим реченнями у складнопідрядному цілому реченні та розглянуто їхній корелятивний зв'язок в історії становлення англійської мови. Проаналізовано вживання дієслів головної та підрядної клауз в індикативному або суб'юнктивному способах дії в складних реченнях досліджуваного періоду. Визначено граматичний статус предикатів у комплементарних фінітних клаузах. Окреслено чинники впливу на граматичне оформлення дієслова комплементарного речення.

Ключові слова: комплементарне речення, корелятивний зв'язок, граматичний статус предиката, індикатив, суб'юнктив, паратакис, гіпотакис.

Tuhai O. M. Peculiarities of a complementary sentence in the English language historical development. The article deals with the main peculiarities of sentence complements of volitional verbs such as desire, wish, hope, intend, advise, ask, beg, charge, appoint, require, command, instruct, order, allow, ask, advise, choose, promise, instruct in Early Modern English. The material of present research is taken from different genre texts (tragedies, comedies, historical chronicles, poems) in this period from corpus of W. Shakespeare, T. Middleton, J. Milton. The research highlights the hypotactic relationship between the superordinate and the subordinate clauses in a complex sentence and considers their correlation in the history of the English language. The obtained results find out predicate status of grammatical indicators in additional clauses and outline the factors influencing the grammatical setting of the verb in a complementary sentence.

As our investigation witnesses it Early Modern English period represents further active formation of hypotaxis syntax and distribution of complex sentences which is determined by the system of lingual means as to its realization, namely the conjunction subordinate relation, setting of a complementary sentence verb in subjunctive mood. Correlation between the main and additional sentences is defined as sustainable developed with relative markers of subordination as that which takes a complementary finite sentence to complete semantics of matrix volitional predicates. The paper analyzes the usage of verbs in the superordinate and subordinate clauses in indicative or subjunctive moods in complex sentences of this research period. We witness the occurrence of matrix volitional verbs in present, preterite indicative or imperative that influences the grammatical indicator of a finite verb form in a subordinate sentence which may be expressed in a subjunctive mood, namely present, preterite or analytical forms. Modal tense paradigm in complex sentence structures with verbs of will is outlined in Early Modern English as the following correlation: indicative/imperative – indicative; indicative/imperative – subjunctive.

Key words: complementary sentence, correlative relation, grammatical status of a predicate, indicative, subjunctive, parataxis, hypotaxis.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Комплексний підхід до визначення категорії дієслівного комплемента як окремого мовного явища є тією ланкою, що дає змогу проаналізувати лінгвальні явища у структурі складних речень, схарактеризувати основні важливі особливості підрядного речення на функціональному, синтаксичному, граматичному рівнях аналізу. Відповідно у пропонованій статті використано описовий та структурний методи аналізу мовного матеріалу. Описовий підхід забезпечує виокремлення лінгвальних одиниць, їхню поширеність та функціонування в додаткових реченнєвих структурах ранньомовноанглійської мови. Структурний метод уможливує вивчення внутрішньої організації мови, її структури, елементи та частини якої корелюють між собою [4, 360–373].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню морфологічних особливостей частини мовних одиниць складнопідрядних речень, семантичних ознак та синтаксичних зв'язків між конститую-

ентами присвячували свої праці вітчизняні (І. Р. Бунятова, Л. П. Калитюк, Т. В. Криворучко, О. І. Кхелі, О. М. Образцова) та зарубіжні мовознавці (R. Dixon, A. Radford, T. Fanego, J. Westlake, R. Quirk, O. C. Петрова, О. В. Бондарко, І. П. Іванова). На наш погляд, недостатньо висвітленими залишаються деякі проблеми характеристик субординативних речень, а саме питання їхнього функціонального та структурного аранжування, релятивних маркерів поєднання двох речень, а також граматичного статусу та оформлення предикатів реченнєвих комплементів у структурі складнопідрядного речення із дієсловами прояву волі та вольового спонукання до дії суперординарного речення в динамічній синхронії, зокрема в період радикальної реграматизації мовних одиниць, яка відбувалася у ранньомовноанглійській мові.

В історичних студіях комплементарного речення одними з провідних критеріїв є визначення сполучникового зв'язку головного та підрядного речень, а також окреслення граматичних показників предиката залежно від семантики матричного дієслова

головного речення. У нашому дослідженні увагу зосереджено на частиномовних одиницях додаткового реченнєвого компонента у структурі складного цілого з дієсловами прояву волі суб'єкта у різних за жанром текстах (трагедії, комедії, історичні хроніки, поеми) В. Шекспіра, Т. Міддлтона, Дж. Мільтона. Об'єктом розвідки виступають внутрішні ядерні конституенти додаткової фінітної клаузи, яка комплементує дієслова волевиявлення суперординарного речення. Предмет та об'єкт роботи зумовлюють виконання таких завдань: 1) окреслити засоби корелятивного сполучення суперординарного та комплементарного речень; 2) охарактеризувати показники граматичного статусу предикатів додаткових клауз; 3) визначити чинники впливу на граматичне оформлення дієслова комплементарного речення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У розвитку складнопідрядного речення в історії англійської мови важливу роль відігравали етапи переходу незалежних речень у складі одного цілого – від координаційних відношень або паратактичної комбінації до субординативного зв'язку між субстантивними клаузами або гіпотактичних відношень. Так, в історичній граматиці виокремлюють чотири перехідні стадії формування гіпотаксису в англійській мові, де весь процес представлений еволюційним ланцюгом як перехід від складного речення із нашаруванням двох або n-кількості простих речень через складний комплекс речень із займенниками та дублетами корелятивних часток до складнопідрядного речення в сучасному його розумінні із оформленням підрядного речення семантично прозорим сполучником [2, 103].

З часів панування Альфреда Великого англійська мова зазнавала впливу латини та грецької мови, у яких комплексні речення виявляли комбінацію незалежного та залежного речень, виражали внутрішнє поєднання головної та додаткової думки. До того ж синтаксичний корелятивний зв'язок був повністю відсутній між двома реченнями, які експлікували неоднакову семантику. Сам факт існування двох паралельних речень свідчив про наявність логічного зв'язку між ними, які формально належали до паратактичного координаційного поєднання, але логічно вже були гіпотактичні або субординативні [9, 51–53]. Нагадаємо, що терміни «паратак西斯» та «гіпотак西斯» вживають на позначення логіко-семантичних відношень у складних реченнях, тоді як «координація» і «субординація» позначають структурно марковані типи синтаксичних зв'язків. Гіпотаксису передують паратактичний і координативний типи зв'язку головного і підрядного речень, де координація є лише перехідною ланкою між паратак西斯ом і гіпотак西斯ом [2, 67–75].

Слід зазначити, що в давньгерманських мовах першоосновою гіпотаксису був паратак西斯, розвиток якого відбувався від безсполучникового зв'язку предикативних цілих до субординативного зв'язку із семантично прозорими підрядними сполучниками. Історичні процеси утворення складнопідрядних речень відбувалися за рахунок поступового розвитку поліпредикативних цілих із суположення

первісно незалежних простих речень [1, 10–11]. В історичних студіях, де проблема генези складнопідрядного речення є однією із ключових проблем розгляду синтаксичних змін у розвитку будь-якої мови, найпоширенішою є гіпотеза «примітивного гіпотаксису» Ф. фон Шлегеля, або «гіпотаксис із паратак西斯у», що ґрунтується на більшій поширеності паратак西斯у на ранніх стадіях писемного мовлення порівняно зі складнопідрядним типом речень та на розвиткові і походженні формальних засобів синтаксичного зв'язку [2, 88–89].

Активне формування гіпотаксису продовжується в наступні періоди історії германських мов, а саме в середньоанглійській та ранньонівоанглійській, коли відбувалися радикальні зміни в системі оформлення підрядних зв'язків, головними серед яких були переосмислення та вдосконалення сполучникових засобів підрядності. Якщо в середньоанглійській мові відбувається тільки накопичення нових засобів вираження підрядного сполучення, то вже у ранньонівоанглійській мові фіксуються якісні фундаментальні зрушення у синтаксисі складнопідрядного речення, власне уточнення корелятивних сполучників, розробка та закріплення твердих норм щодо порядку взаєморозташування головного та додаткового речень, а також додаткових часових і модальних показників зв'язку [2, 112–116; 3, 295–300]. Отже, досліджуваний ранньонівоанглійський період репрезентує подальше бурхливе формування синтаксису гіпотаксису та поширення типу складних речень із гіпотактичними відношеннями та логіко-семантичним зв'язком, що підтверджується їхньою наявністю у писемних пам'ятках цієї епохи, а саме в текстах різних жанрів Вільяма Шекспіра, Джона Мільтона, Томаса Міддлтона.

У прикладах (1) – (2) засвідчуємо наявність реченнєвих субординативних речень, які логічно доповнюють семантику вольової дії суб'єкта головних речень, де останні не можуть функціонувати незалежно і без прямого комплементарного фінітного речення будуть вважатися як граматично нерелевантні:

(1) *Courtezan*: “*I hope you do not mean to cheat me so*” (Shakespeare, *The Comedy of Errors*, iv, iii, 79) – “Я сподіваюсь, щоб обдурити мене ви посоромитесь”.

(2) *King Lear*: “*Age is unnecessary: on my knees I beg That you'll vouchsafe me raiment, bed, and food*” (Shakespeare, *King Lear*, ii, iv, 157) – “Вік не важливий: на колінах я благаю, щоб ти зглянулася надати мені одяг, ліжко та їжу”.

Речення (1) – (2) представляють гіпотактичні відношення двох незалежних клауз із актуалізацією комплементарного фінітного речення безсполучниковим способом (1) та за допомогою відносного маркера підрядності *that* (2). У реченні (1) фіксуємо асиндетичний гіпотаксис із нульовим поєднувальним елементом та розширення семантики головного дієслова *hope* за рахунок підрядного речення із особовою формою дієслова. Випущення релятивного маркера не порушує відповідного контексту та структури всього складнопідрядного речення. Тоді як у прикладі (2) простежується синдетичний

гіпотаксис із комплементаризмом *that*, який вводить додакове комплементарне речення, підсилюючи семантику матричного дієслова *beg* та логічний зв'язок головного і субординативного речень.

Принагідно нагадаємо, що розвиток маркування субординативних клауз в історії англійської мови відбувався достатньо прозоро: якщо в давньоанглійській мові підпорядкування речень було суворо синтаксично марковано різницею у порядку слів у реченні та вживанням суб'юнктиву, то вже у середньоанглійській мові із фіксацією чіткого упорядкування головних частиномовних одиниць як SVO у всіх типах клауз маркування корелятивного зв'язку є переважно лексично обумовленим. У середньоанглійській мові в релятивній системі відбувається поступова втрата вживання давньоанглійського релятивного маркера *þe* та заміна парадигми часток *se, seo, þæt* на незмінювану форму займенника *that*, який у тринадцятому столітті вже почав функціонувати окремо як самостійний релятивайзер та недиференційовано вживатися з антецедентами – живими та неживими істотами – в обмежувальних та необмежувальних відносних фінитних реченнях [2, 169–170; 8, 89–91]. Інші сполучники підрядного зв'язку *wh*-елементи на кшталт *whom, whose, who, what, which* у 12–13 століттях середньоанглійського періоду вживаються недостатньо часто, їх функціонування спорадичне та обмежене [8, 92].

У прикладах (3) – (4) фіксуємо наявність релятивних маркерів *that, what*, що вводять комплементарні речення для вираження ними нереальної або реальної бажаної дії головних дієслів волевиявлення *wish, desire*.

(3) *Amphrilotte*: "I **wish that** at first sight thou'dst forced his end" (Middleton, *The Bloody Banquet*, iv, iii, 98) – "Я бажаю, щоб спочатку ти примусив його *nimu*".

(4) *Evans*: "I **desire you that** we may be friends;" (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, iii, i, 118) – "Я бажаю тобі, щоб ми можливо будемо друзями".

У реченні (3) для продовження логічно-семантичного зв'язку головного речення матричне дієслово вольової дії із відтінком бажання *wish* обирає комплементаризм *that*, який відкриває позицію для комплементарного декларативного речення. Модальне значення вживання дієслова *wish* позиціонується для вираження нереальної бажаної дії стосовно теперішнього або майбутнього часу, що підтверджується оформленням предиката додаткового речення у формі Past Simple. Головний предикат *desire* речення (4) комплементує додакове речення із сполучниковим маркером *that* для вираження реальної умови в майбутньому.

Зауважимо, що текстовий матеріал ранньомовної англійської мови чітко фіксує розмежування вживання певних дієслів прояву волі суб'єкта для розкриття своєї семантики із відповідними релятивними маркерами підрядності. Нами засвідчена питома вага таких *verba voluntatis*, як *desire, wish, hope, intend, advise, ask, beg, charge, appoint, require, command, instruct, order, allow*, які для введення додаткової реченнєвої клаузи обирають переважно корелятивний сполучник *that*. Наступні вольові предикати на

кшталт *ask, advise, choose, promise, instruct* можуть обирати фінитне речення із *wh*-релятивайзерами, частотність вживання яких у зазначений період досить низька.

Слід зазначити, що у порівняльно-історичних граматиках система інструментів реалізації гіпотаксису в германських мовах включає сталий набір граматичних засобів оформлення складнопідрядного контактного розміщення речень, до складу якого входять не тільки сполучникові засоби зв'язку та порядок слів між головним і підрядним реченнями, а також оформлення дієслова додаткового речення в умовному способі дії [2, 144]. Синтаксичні зрушення в системі оформлення підрядних зв'язків на ранніх етапах розвитку германських мов зумовили реінтерпретацію та реграматизацію системи співвіднесеності часових та модальних дієслівних форм суперординарного та додаткового речень у ранньомовній англійській мові [3, 299–300]. Відповідно зміни в синтаксисі речень складнопідрядного зв'язку привели до розвитку та перебудови способів вираження предикатів принципальної та субординативної клаузи й одночасно вплинули на показники граматичного статусу дієслів останньої.

У нашому дослідженні розмежуємо два типи комплементарних фінитних речень: парентетичні (parenthetical) з предикатом в індикативі (indicative) та суб'юнктивні (subjunctive) фінитні конструкції. Останні, своєю чергою, розділяємо на презентний та аналітичний суб'юнктив [7, 230; 12, 292]. Додамо, якщо додакова клауза субкатегоризує одне із наступних головних дієслів волевиявлення *advise, recommend, suggest, propose, ask, request, beg, bid, pray, command, order, demand, direct, insist, desire, wish, promise* тощо, то предикат постає в одному із умовних способів, а саме в презентному або аналітичному суб'юнктиві з *should/would* [5, 34].

Залежно від граматичного оформлення матричного дієслова в одному з презентних або минулих часів, предикат у підрядній клаузі приймає індикативний або суб'юнктивний (претеритний, презентний або аналітичний) спосіб вираження своєї дії. Однією з характерних рис розвитку способу дії предиката було заміщення давньоанглійського презентного суб'юнктива на претеритний суб'юнктив у залежних повних клаузах, що додавалися до головних речень в одному із презентних часів. Але в ранньомовній англійській мові ще простежуються деякі випадки вживання попереднього, особливо у комплементарних фінитних реченнях після суперординарних дієслів прояву волевиявлення із відтінками бажання, сподівання, наказу як *hope, wish, charge, command* [9, 234–238].

Як свідчить матеріал досліджуваного періоду, дієслова волевиявлення відкривають позицію комплементарного речення із особово-дієслівними формами як в індикативі, так і в суб'юнктиві. Аналіз дієслівного способу дії в додаткових комплементарних реченнях ранньомовної англійської мови виявляє середню вживаність предиката додаткової клаузи в індикативі (презентному або майбутньому) за умови оформлення головного дієслова в презентному індикативі. У наступних складнопідрядних конструкціях

(5) – (8) засвідчуємо граматичний показник предиката комплементарного речення у презентному та футуральному індикативі. Модально-часова парадигма визначається як “Present Indicative – Present/Future Indicative”: презентний індикатив – презентний/майбутній індикатив.

(5) *Evans*: “I most **fehemently desire** you you will also look that way.” (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, iii, i, 9) – “Найбільше я нагально бажаю тобі, що ти будеш виглядати так само”.

(6) *Page*: “I **hope** this reason stands for my excuse.” (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, Induction, ii, 126) – “Я сподіваюсь, що ця причина варта мого вибачення”.

(7) *Gloucester*: “He **doth intend** she shall be England's queen.” (Shakespeare, *King Henry VI Part I*, v, i, 45) – “Він має намір, що вона буде англійською королевою”.

(8) *Tranio*: “But, airrah, not for my sake, but your master's, I **advise** You use your manners discreetly in all kind of companies.” (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, i, i, 246–247) – “Але не заради мене, а заради твого вчителя я раджу, щоб ти використовувала стримано свої манери в усіх компаніях”.

У реченнях (5) – (8) інтенція дії адресанта реалізується дієсловами вольового значення, а саме *desire, hope, intend, advise*, семантика яких доповнюється субординативними клаузами. Представлені дієслова бажання та вольової інтенції суперординарного речення в теперішньому дійсному способі обирають особове дієслово додаткового фінітного речення в майбутньому або теперішньому часі для виконання їхньої реальної бажаної дії, яку актуалізують субординативна клауза, в реальному часі.

У ранньоанглійській мові, за нашими свідченнями, конструкції з імперативними матричними дієсловами волевиявлення можуть вводити додаткові питальні речення із предикатом в індикативі в майбутньому, теперішньому або минулому часах, як показано у прикладах (9) – (11). Часове співвідношення форм дієслів у головному та додатковому реченнях визначається як “Imperative – Present/Preterite/Future Indicative”: імператив – презентний/претеритний/майбутній індикатив.

(9) *Jesuitess, black queen's pawn*: “**Promise** you what you will.” (Middleton, *A Game at Chess*, iii, i, 326) – “Пообіцяй собі, що ти бажаєш/будеш робити”.

(10) *Elbow*: “I beseech you, sir; **ask** him what this man did to my wife.” (Middleton, *Measure for Measure*, ii, i, 138) – “Я благаю вас, сер, запитайте його, що цей чоловік зробив із моєю жінкою”.

(11) *Spirit*: “**Ask** what thou wilt. That I had said and done!” (Shakespeare, *King Henry VI Part II*, i, iv, 31) – “Попроси, що ти бажаєш, щоб я сказав та зробив”.

У реченнях (9) – (10) дієслова *promise, ask* скеровують свою дію, що виражена спонукальним способом, або імперативом, на непрямий об'єкт, який реалізується іменними фразами NP *you*, NP *him*, та реченневий комплемент із відносним маркером *what*, що також впливає на логіко-семантичний зв'язок у наведених прикладах. Для вираження реальної бажаної дії ці дієслова із відтінком прояву волевиявлення обіцянки та прохання обумовлюють

оформлення дієслова підрядного речення у презентному, минулому або майбутньому індикативі.

Зауважимо, що з розвитком швидкого вживання перифраз та індикативного способу дії в ранньоанглійському періоді суб'юнктив використовувався в мові набагато менше, ніж раніше. Форми індикативного та суб'юнктивного способів стали такими не розпізнаваними, що граматичне відчуття останнього поступово занепало [14, 309]. А вже в ранньоанглійській мові дуже часто використовувалася проста форма суб'юнктива, що збігалася з індикативом, особливо з дієсловами в минулому часі, де ніщо, окрім контексту, не вказувало на суб'юнктив [6, 260].

З корпусу пам'яток ранньоанглійського періоду засвідчуємо вживання трьох форм умовного способу в комплементарних утвореннях складних речень, а саме: претеритного, презентного, аналітичного суб'юнктива, які вживаються переважно для вираження бажаності, мети або направленості дії головного предиката матричної клаузи із такими відтінками прояву волевиявлення, як бажання, прохання, наказу, примусу, пропозиції тощо. Цю тенденцію простежуємо та фіксуємо в численних прикладах з творів письменників Єлизаветинської епохи.

Покажемо для синтаксису ранньоанглійської мови із дієсловами волевиявлення суперординарного речення є питома вага наявності аналітичного та претеритного суб'юнктива у додаткових фінітних реченнях, що комплементують матричні предикати в презентному індикативі. Так, приклади (12) – (14) підтверджують вираження дієслова комплементарного речення в претеритному суб'юнктиві. Модально-часова парадигма особово-дієслівних форм даних конструкцій характеризується як “Present Indicative – Preterite Subjunctive”: презентний індикатив – претеритний суб'юнктив.

(12) *Launcelot*: “Marry, you may partly **hope** that your father got you not, that you are not the Jew's daughter” (Shakespeare, *The Merchant of Venice*, iii, v, 11–12) – “Одружися, і ти можеш частково сподіватися, що твій батько не наклав на тебе свої гріхи і що ти не є дочкою єврея”.

(13) *Cassius*: “and everyone **doth wish** You had but that opinion of yourself Which every noble Roman bears of you” (Shakespeare, *Julius Caesar*, ii, i, 91–92) – “І кожен бажає, щоб ти мав таку свою думку про себе, яку кожен благородний римлянин вбачає в тобі”.

(14) *Vermandero*: “Valencia speaks so nobly of you, sir; I **wish** I had a daughter now for you.” (Middleton, *The Changeling*, iii, iv, 1–2) – “Валенсія так високоподібно про вас говорить, сер, що я бажаю, щоб я мав дочку для вас”.

У реченнях (12) – (14) семантика дієслів волевиявлення *hope, doth wish, wish* та презентний спосіб їхньої дії визначають оформлення предиката додаткового речення в претеритному суб'юнктиві та уможливають за певних умов реалізацію нереальної бажаної дії, що актуалізується субординативною клаузою, стосовно теперішнього або майбутнього часів.

Складні конструкції із дієсловом додаткового речення, оформленим у презентному умовному способі, вжито у прикладах (15) – (18) із матричними дієсловами волевиявлення *charge, command, wish*,

hope, що вживаються в презентному індикативі або імперативі. Співвідношення часових дієслівних форм визначається як "Present Indicative/Imperative – Present Subjunctive": презентний індикатив/імператив – презентний суб'юнктив.

(15) *Jack Cade*: "and we **charge and command** that their wives be as free as heart can wish or tongue can tell" (Shakespeare, *King Henry VI Part II*, iv, vii, 132) – "Таким чином, ми доручаємо та наказуємо, щоб ваші дружини були вільні як серце може того побажати або язик може сказати".

(16) *Queen*: "And for your part, *Ophelia*, I do **wish** That your good beauties be the happy cause Of Hamlet's wildness:" (Shakespeare, *Hamlet*, iii, i, 38–39) – "А задля тебе, *Офеліє*, я дійсно бажаю, щоб твоя чарівна краса була щасливим приводом для зведення Гамлета з розуму".

(17) *Imogen*: "I kiss'd it: I **hope** it be not gone to tell my lord That I kiss'ought but he." (Shakespeare, *Cymbeline*, ii, iii, 151–153) – "Я поцілував його. Я сподіваюсь, (що) він не пішов розказувати моєму лорду, що я поцілував, а не він."

(18) "But, if thou be the Son of God, **command** That out of these hard stones be made thee bread" (J. Milton, *Paradise Regained*, book i) [11, 367]. – "Але якщо ти син Бога, накажи, щоб ці тверді камені перетворилися на хліб".

Теперішній час та імператив у матричних дієсловах прояву волі *charge, command, wish, hope* у реченнях (15) – (18), а також їхня наказова і бажана семантика обумовлюють та позиціонують дію у комплементарному реченні як можливу реальну, виконану із оформленням дієслова в презентному суб'юнктиві, які перекладаються українською мовою формою минулого часу на позначення умовного способу дії, що є відмітною рисою цих речень з текстів нашої вибірки.

У Єлизаветинську епоху ранньоанглійської мови форму *should* вживали письменники в субординативних клаузах власне після дієслів матричних клауз в одному із минулих часів та кваліфікували як форму минулого часу від *shall*. Уживання *should* відносилося до поняття обов'язку, примусу виконання дії, тоді як *would* вживалося для вираження більш бажаної дії. Додавання закінчення *-st* до форми *should* (*shouldst*) означало неминучість та обов'язковість виконання/невиконання дії [6, 228–236]. Проте у письменних творах ранньоанглійського періоду засвідчено лише поодинокі випадки вживання цієї форми *shouldst*.

У наступних конструкціях (19) – (23), де предикат додаткового речення оформлений за допомогою модальних дієслів *should/would*, визначаємо модально-часову парадигму дієслів головного та підрядного речення як "Preterite Indicative – *should/would* + Infinitive": претеритний індикатив – аналітичний суб'юнктив:

(19) *Taylor*: "But how did you **desire** it should be made?" (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, iv, iii, 147) – "Але як ти хотів би, (щоб) це слід було зробити?"

(20) *Gloucester*: "Yet had not we **determined** he should die." (Shakespeare, *King Richard III*, iii, v, 52) – "Ми ще не визначили, (що) йому слід померти".

(21) *Hortensio*: "I **promised** we would be contributors." (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, i,

ii, 216) – "Я пообіцяв, (що) ми зробимо свій внесок".

(22) *Grumio*: "I **commanded** the sleeves should be cut out and sewed up again." (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, iv, iii, 147) – "Я наказав, що рукава повинні бути відрізними та знову зшитими".

(23) *Queen*: "I **hoped** thou shouldst have been my Hamlet's wife." (Shakespeare, *Hamlet*, v, i, 268) – "Я сподівалася, (що) тобі слід було бути дружиною мого Гамлета".

У реченнях (19) – (23) відмічаємо вживання претеритного індикатива із матричними дієсловами прояву волевиявлення суб'єкта дії *did you desire, determined, promised, commanded, hoped*, що впливає на визначення предиката субординативного речення в аналітичному суб'юнктиві із модальними дієсловами *should* або *would* залежно від семантики головної дії, де перше *should* вживається для зобов'язання виконання дії, тоді як *would* позначає більше майбутню направленість дії. Співвідношення претеритного та минулого-в-майбутньому часів в даних прикладах вживається для позначення нереальної імплементації дії стосовно минулого часу (це зумовлено головним реченням), яка не може бути реалізована попередньо.

Викладений матеріал дає підставу для окреслення чинників експлікації граматичних показників предиката в реченневих конструкціях із особово-дієслівними формами комплементарного речення в ранньоанглійській мові. Так, за нашими спостереженнями, факторами впливу на граматичне оформлення дієслова додаткового фінітного речення виступають:

1) семантика та модальне значення головного дієслова волевиявлення;

2) граматичний спосіб вираження матричного дієслова;

3) корелятивний зв'язок між головною та підрядною клаузою.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Таким чином, у ранньоанглійській мові в динамічній синхронії підтверджуємо активний розвиток гіпотаксису в складних реченнях, що обумовлено системою засобів його реалізації, а саме сполучниковим підрядним зв'язком, оформленням дієслова комплементарного речення в умовному способі. Засвідчуємо та фіксуємо вживання матричних дієслів волевиявлення в презентному, претеритному індикативі або імперативі, що впливає на граматичний показник особової форми дієслова в підрядному реченні, яка може бути виражена в одному із суб'юнктивних способів дії, власне презентному, претеритному або аналітичному. Модально-часову парадигму у складних реченнях із дієсловами прояву волі суб'єкта окреслюємо як співвідношення «індикатив/імператив – індикатив»; «індикатив/імператив – суб'юнктив». Корелятивний зв'язок між суперординарним та додатковим реченнями детермінуємо як сталий розвинений із релятивними маркерами підрядності *that, what*, які обирають комплементарне фінітне речення для завершення семантики головних предикатів вольового значення. Подальше дослідження цієї проблеми вбачаємо у проведенні аналізу щодо окреслення характеристик синтаксичних функцій та чіткого визначення статусу субординативних речень у складних реченневих утвореннях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буніятова І. Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV–XIII ст.) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. Р. Буніятова. – К., 2004. – 32 с.
2. Буніятова І. Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV – XIII ст.) : дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Ізабелла Рафаїлівна Буніятова. – К., 2004. – 406 арк.
3. Иванова И. П. История английского языка. Учебник. Хрестоматия. Словарь. Серия «Учебники для вузов. Специальная литература». / И. П. Иванова, Л. П. Чахоян, Т. М. Беляева. – СПб. : Лань, 1999. – 512 с.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : [підручник]. / М. П. Кочерган. – 2-е вид., випр. і допов. – К. : Академія, 2006. – 464 с.
5. Петрова Е. С. Сложное предложение в английском языке. Варианты формы, значения и употребления : [учебное пособие] / Е. С. Петрова. – М. : ГИС; СПб. : Философский факультет СПбГУ, 2002. – 136 с.
6. Abbott E. A Shakespearian Grammar / Edwin Abbott. – London : Macmillan and Co., 1883. – 511 p.
7. Dixon R. A Semantic Approach to English Grammar. Second Edition / R. M. W. Dixon. – Oxford, New York : Oxford University Press, 2005. – 543 p.
8. Fischer O. The Syntax of Early English / Olga Fischer, Ans Van Kemenade, Willem Koopman, Wim Van Der Wurff. – Cambridge University Press, 2004. – 341 p.
9. Kellner L. Historical outlines of English syntax / Leon Kellner. – London, New York : Macmillan and Co., 1905. – 336 p.
10. Middleton T. The Collected Works / [ed. by Gary Taylor, John Lavagnino, John Jowett]. – Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. – 2016 p.
11. Milton J. The Complete Poems of John Milton. With Introduction and notes. Volume 4 / [ed. by Charles W. Eliot. The Harvard Classics]. – New York : P. F. Collier and Son Corporation, 1909. – 459 p.
12. Radford A. Transformational grammar: a first course / Andrew Radford. – Cambridge : Cambridge University Press, 1988. – 625 p.
13. Rowse A. The annotated Shakespeare: three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies and romances / [ed. with introductions, notes, a biography and bibliography by A. L. Rowse] / Alfred Leslie Rowse. – New York : Greenwich House, 1988. – 2479 p.
14. Westlake J. A Shakespeare Grammar / John H. J. Westlake. – University of Birmingham, 1970. – 442 p.